

Festett, ácsolt szobrok

Tornay Endre András plasztikáiról

LÓSKA LAJOS

Zwinger, Kőszeg, 2018. IV. 6. – V. 20.

Kerek egy évtizede távozott közülünk Tornay Endre András szobrászművész. Erre az évfordulóra emlékezik Kőszegen, a példásan felújított Zwingerben (Öregtoronyban) megrendezett, közel negyven alkotását felvonultató, *Anyagba zárt árnyak* című tárlat.

Tornay sokoldalú alkotó volt, szinte minden szobrászati műfajban dolgozott, mégis elsősorban a fából készült, igényesen megmunkált, színezett plasztikáknak volt a mestere. Az anyag-, illetve témaválasztása alapján oeuvre-je a magyar paraszti tárgykultúrát a művészetünkbe beemelő, archaizáló, a Fáskörbe tömörülő pályatársaiéval, Samu Gézáéval, Huber Andráséval, Orosz Péterével rokonítható.

Mielőtt azonban a kollektívot bemutatnám – emlékkiállításról lévén szó –, talán nem lesz tanulság nélkül való röviden felidézni pályáját. Az erdélyi születésű szobrász 1976-ban települt át Magyarországra, majd több mint fél évtizedes balassagyarmati tartózkodás után 1982-ben költözött Kőszegre, ahol 2008-ban bekövetkezett haláláig élt és alkotott.

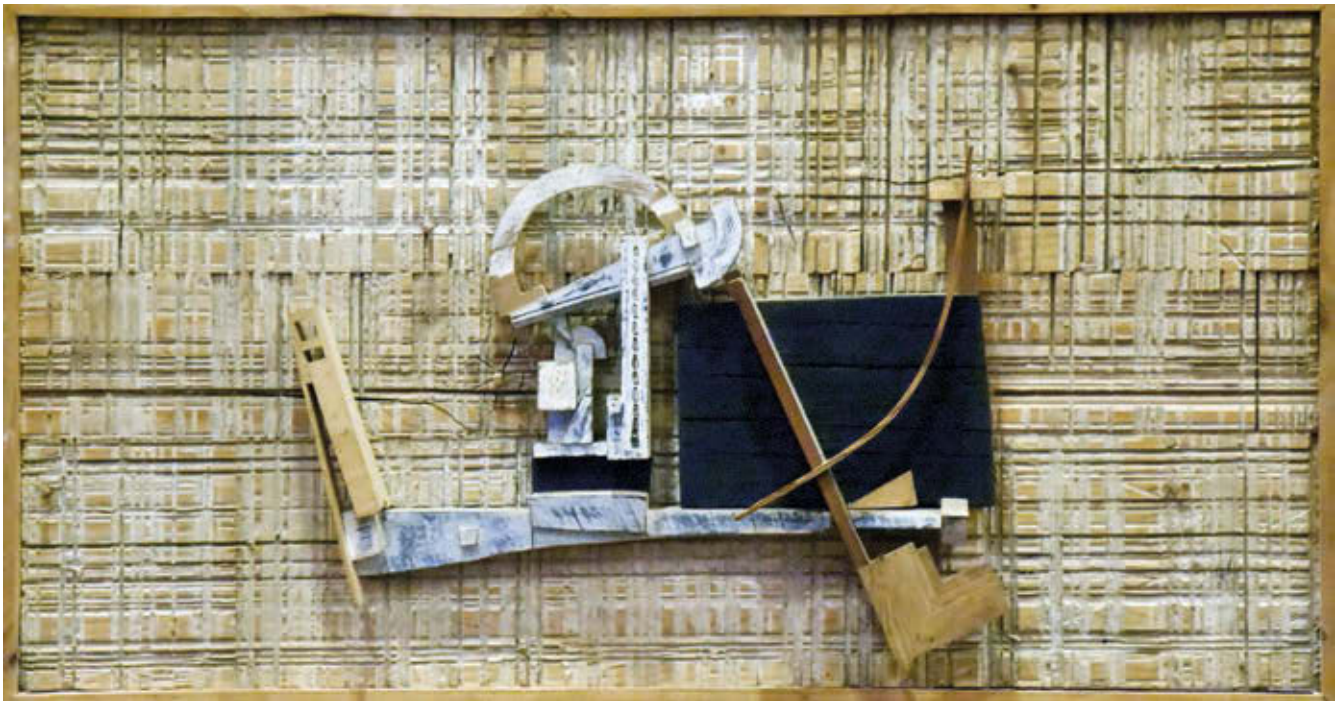
Már szülőföldjén (1968–1972 között tanult a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolán) kialakította a teljes életművét végigkísérő emblémáját, az erősen redukált, kar és láb nélküli figurát. Ennek az elvont emberalaknak a korai változatai az 1970 körül ólomból készült *Ülő nő*, valamint az évtized végéről való *Ima* (1979). Ugyancsak ebből az időszakból való a karakteres, groteszk kerámia *Önarcképe* (1973), amelyet később bronzból is kiöntött. A már Magyarországon keletkezett számos művének – *Ünnep* (1981), *Álló alak* (1984), *Napba néző* (1988) – is ez a jelképpé emelt alak a főszereplője. Az évek múltával kisplasztikái egyre összetettebbé váltak, ugyanis az emlegetett figuratorzó a népi építészet technikai elemeit, ácsolatokat, csapolásokat felhasználó kompozíciókba szervült bele. Megtörtént továbbá az is, hogy a bábut valós tárggyal, egy szék hátsó támlájával vagy két hátsó lábával építette egybe (*Papageno széke*, 1997). Szobrainak más, újból és újból visszatérő motívuma is van, például a csónak alakú fejfákat megidéző sisakforma. Ez tűnik fel a *Kőrösi Csoma tiszteletére* (1981) című alkotáson, de viszontlátjuk a nagyatádi szoborparkban felállított monumentális plasztikáján (1982), valamint több köztéri művén is. Ezekén kívül olyan általános szimbólumokat is gyakran használt a szobrász, mint az egyik világból a másikba átvetető kapu, az ácsolt kereszt (útszéli fakereszt) vagy a póznára szerelt, jobbra-balra elfordítható vitorla és zászló.

Tornay köztéri monumentumai is számottevőek. A 70-es évek közepén készült a két és fél méter magas *Szülőföldem*. Jóval későbbi a Kőszegen álló II. világháborús emlékműve, amely egyszerre jelszerű és monumentális. A *Szent István* szépen megmintázott idealizált figurális mű, de figyelemre méltó az egyik utolsó munkája, az 1956-os emlékszobor is.

Kiállítási enteriőr

foto: Garas Kálmán

TORNAY ENDRE ANDRÁS: *Árnyak a szántóföldön*, 2002, festett fa

A tárlat – mint ahogy már utaltam rá – főként a művész (kis)plasztikáinak a keresztmetszetét tárja a látogatók elé. Ez korántsem tekinthető véletlennek: a kisplasztika ugyanis a megrendelőktől független műfaj, s Tornyai itt tudta magát a legkövetlenebbül kiteljesíteni. Tudni kell róluk, hogy ezek a „kis” plasztikák csak jellegük, funkciójuk miatt sorolhatók ebbe a műfajba, hiszen van közöttük közel kétméteres is. Ennek ellenére nem köztérre, hanem kiállítóterembe szánta őket a művész.

Az anyag a még figurális bronz *Önportréval* indul, de a kollekciónak nagy részét az ácsolt szerkezetes, zömmel festett faplasztikák teszik ki. Érdeemes részletesebben szólnom a fentebb már említett *Papageno székeréről*. Ez egy eredeti parasztszék támlája elé épített, sokelemes kompozíció, amelyen ugyancsak megtalálható a stilizált figura. A kék színű *Holdbéli csónakosnak* hangsúlyos eleme egy gondolaorrot idéző forma. A szakrálisra és a teljességre egyszerre utal az andráskeresztből és körből-karikából összeállított *Meditáció*, melynek fontos része egy fehér posztamensen előtte megjelenő bronzbüsz is. A *Gondolatok formában* egyszerre ember és gép, az *Emlék* apró házak nagy keresztrel. A *Falum* nyitott téglalap alakú favázának tetején álló apró házak szülőfaluját, Zetelakát idézik meg. A *Kötődések* akár mesebeli vár is lehetne, de itt az anyagszerűség mellett a szerkezet kiemelése teremti meg a mű lényegét.

Külön kell szólnom a falra akasztható domborművekről vagy asszablázsokról. Egyik típusuk organikus és figurális: ilyen a fejfákat és egy kis kápolnát elénk táró *Fejfák*,

míg az *Árnyak-sorozat* darabjai inkább elvontak, geometrikusak, sőt nekem még a múlt század eleji konstruktivista reliefeket is megidézik.

A felvonultatott művek meggyőzően bizonyítják, hogy Tornyai Endre András népi, paraszti tárgykultúrából táplálkozó, azt redukáló, átíró karakteres kifejezőmódjával, egyéni formakincsével jelentős helyet vívott ki magának modern szobrászatunkban.

fotó: Garas Kálmán

TORNAY ENDRE ANDRÁS: *Falum* (részlet), 1990-es évek, fa

fotó: Garas Kálmán

TORNAY ENDRE ANDRÁS: *Harcos II*, 1990-es évek, fa